

CONSIDERAȚII DESPRE STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII AMFORELOR DIN SPAȚIUL EST-CARPATIC DIN PERIOADA SECOLELOR II–III DHR.

Ștefan Honcu*

* Institutul de Arheologie, Academia Română - Filiala Iași; stefanhoncu@yahoo.com

Résumé. Le but de cet article est d'analyser les publications visant l'étude des amphores dans l'espace des Carpates orientales. Les principaux volumes et articles de synthèse consacrés à ce sujet ont été analysés en fonction des points forts et des points faibles des travaux. On a constaté que, même s'il existe une tradition dans la publication de matériel amphorique dans cet espace, il n'existe pas encore une manière uniforme de les présenter.

Mots-clés: amphores romaines, région des Carpates orientales, Barbaricum, bibliographie.

Amforele, recipiente special destinate conservării și transportării vinului, uleiului de măsline sau produselor piscicole, sunt prezente în toate siturile arheologice antice din spațiul est-carpatic și pot furniza informații despre tendințele comerțului cu anumite produse agricole și piscicole, precum și despre gradul de dezvoltare a societăților locale. Lucrările de specialitate care vizează studiul amforelor descoperite în teritoriul cuprins între Carpați și Prut nu sunt numeroase și, de cele mai multe ori, acestea tratează descoperirile din anumite situri ori cuprind, parțial, exemplarele găsite în această zonă.

Deși au fost publicate destul de multe descoperiri, în momentul de față nu avem o imagine de ansamblu despre această categorie de artefacte. De aceea, considerăm că o trecere în revistă a stadiului cercetării descoperirilor amforice, din spațiul est-carpatic, în intervalul cronologic cuprins între secolul al II-lea și al III-lea dHr, ar putea reprezenta un punct de plecare pentru cei ce vor să studieze acest gen de materiale. Nu intenționăm să aducem în discuție numeroasele studii ce abordează evoluția societății din spațiul est-carpatic, în perioada secolelor I îHr – VI dHr, în care sunt prezentate descoperirile amforice din situri particulare¹. Vom avea în vedere doar lucrările de sinteză,

---

* Acest articol a fost elaborat cu sprijinul unui grant acordat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din România, CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului cu numărul PN-III-P4-ID-PC E-2016-0669 în cadrul PNCDI III.

¹ O încercare de sistematizare a importurilor romane din spațiul est-carpatic îi aparține lui Vasile URSACHI (Ursachi, 1978).

apărute începând cu anii '70 ai veacului trecut, care fac referire la această categorie de artefacte.

Contribuția de referință a lui Gheorghe BICHIR la cunoașterea “culturii carpice” discută amforele într-un capitol denumit, generic, “Importuri”, împărțindu-le **în patru tipuri - a1-4**². Aici sunt incluse descoperirile amforice din siturile arheologice atribuite “culturii carpice” de la răsărit și sud de Carpați, precum și pe cele găsite în mediul sarmatic. Acestea au fost clasificate în funcție de caracteristicile pastei (porozitate, culoare etc.), fără ca să se ofere și informații suplimentare privind cronologia, numărul exemplarelor sau conținutul lor. Folosirea culorii pastei drept criteriu pentru catalogarea amforelor nu ne apare ca fiind unul potrivit. Acest aspect ne poate sugera, cel mult, prezența mai multor centre de producere, nicidecum existența mai multor tipuri de amforă. Cel mai probabil acest fapt se datorează stadiului incipient al cunoașterii ceramicii, în general și a amforelor, în particular³. Totuși, trebuie evidențiat meritul autorului de a cuprinde în volumul său și această categorie de artefacte.

În lucrarea sa, care discută relațiile comerciale ale lumii elenistice și romane cu Dacia⁴, Ioan GLODARIU identifica 1100 de amfore descoperite pe teritoriul României, care erau cunoscute în acel moment. Recipientele sunt, deopotrivă, de perioadă greacă și romană, însă, din păcate, nu se precizează numărul exact al celor încadrate în diferite perioade⁵.

Volumul semnat de Silviu SANIE conține un capitol separat, care tratează amforele⁶ în principal cele descoperite la Barboși, dar și cele găsite în “lumea daco-carpică”. Cercetătorul ieșean clasifică aceste artefacte, după culoarea pastei, în trei grupe: α - pastă albicioasă și alb-gălbuie, β - pastă roz și γ - pastă cărămiziu roșiatică⁷. Așa cum subliniam anterior, un astfel de criteriu nu este adecvat. În privința amforelor datate în veacurile II–III, aflate în așezările și necropolele daco-carpice din acest areal, autorul remarcă numărul redus de astfel de recipiente cu inscripții⁸. În general, se remarcă tendința de a trata această categorie de materiale arheologice mai mult din perspectivă epigrafică și nu din punct de vedere al tipologiei sau al produsului transportat.

O altă lucrare în care sunt discutate descoperirile amforice este semnată de către Ion IONIȚĂ⁹. Se consideră că amforele, în marea lor majoritate, au fost folosite pentru transportul uleiului și, într-o măsură mai mică, pentru a transporta vinul¹⁰. Sun-

---

² Bichir, 1973, p. 90-92.

³ Cea dintâi lucrare, din literatura de specialitate autohtonă, care tratează ceramica romană într-o manieră profesionistă este monografia lui Gheorghe POPILIAN (Popilian, 1976). Pentru zona regatului Bosporan exista, încă din anul 1960, studiul remarcabil al cercetătoarei Iraida Borisovna ZEEST (Zeest, 1960), iar cu un deceniu înainte apăsese cel de-al cincilea volum despre Agora Atenei, lucrare care este dedicată în întregime ceramicii (Robinson, 1959).

⁴ Glodariu, 1976.

⁵ Glodariu, 1976, *passim*.

⁶ Sanie, 1981, p. 128-159.

⁷ Sanie, 1981, p. 133.

⁸ Sanie, 1981, p. 138.

⁹ Ioniță, 1982, p. 73 și urm.

¹⁰ Ioniță, 1982, p. 73.

tem de părere că o astfel de opinie trebuie reconsiderată, în lumina cercetărilor recente. Astfel, se apreciază că mai bine de 90% din amforele descoperite pe teritoriul Moldovei sunt folosite pentru transportul vinului. Acest fapt este valabil, cel puțin, pentru perioada secolelor II–III dHr, însă, începând cu veacul al IV-lea, această situație suferă anumite modificări¹¹, cu toate că vinul rămâne cel mai frecvent produs roman importat. Este posibil ca la baza constatării eronate a autorului să se afle descoperirea amforei de la Schela, jud. Galați¹² (aparținând tipului Shelov C – cel mai frecvent întâlnit), cu ulei carbonizat. Prezența uleiului în acest recipient este certă¹³, însă acest fapt trebuie pus, cel mai probabil, pe seama reutilizării vasului, după ce aceasta a fost golit de conținutul său inițial, vinul¹⁴.

I. Ioniță încearcă să explice prezența majorității amforelor aflate în necropolele încadrate în perioada secolelor II–III dHr în legătură cu utilizarea uleiului în cadrul unor ritualuri de înmormântare¹⁵. După cunoștințele noastre, toate recipientele descoperite în morminte erau folosite pentru a transporta vin și nu ulei.

Cartarea amforelor în legătură directă cu prezența tezaurilor monetare imperiale constituie o viitoare direcție de cercetare care va trebui dezvoltată, în condițiile în care numărul artefactelor din cele două categorii a crescut semnificativ în ultimele decenii.

Amforele șampilate cu grafiti și dippinti sunt discutate într-un studiu redactat în anul 1988 de către Marius ALEXIANU¹⁶. Au fost inventariate 57 de descoperiri, care se grupează în zona văii Siretului¹⁷. Autorul discută amforele strict din perspectivă epigrafică, lucru ce ar fi fost benefic dacă pe baza șampilelor s-ar fi ajuns la o datare mai bună a acestor recipiente, ori s-ar fi stabilit pe ce tip de amforă sunt aplicate acestea.

După apariția acestui studiu au mai fost făcute unele descoperiri de șampile, însă multe dintre ele rămân inedite, aflate în depozitele muzeelor¹⁸, o parte fiind publicate de către George Dan HÂNCEANU, cu diferite ocazii¹⁹. Acestuia îi revine meritul de a încadra tipologic vasele cu grafiti și dipinti în tipul Shelov C, produse la Heraclaea²⁰. Acest lucru ne arată, pe lângă volumul vaselor sau numele meșterului olar, faptul că în spațiul est-carpatic există o continuitate a relațiilor comerciale cu cetatea

---

¹¹ Începând cu secolul al IV-lea prezența amforelor ce transportau uleiul este în creștere. Pentru amforele de tip LRA 2 vezi Honcu, Enea, Boghian, 2017, p. 261; Teodor, 2015, p. 19, fig. 65.2, 9; 21, fig. 65.1, 7; pentru tipul Zeest 80 vezi Ciubotaru, Ilie, 2013, p. 45, pl. 10; Croitoru, 2016, p. 162, fig. 36.

¹² Brudiu, 1976, p. 159-163.

¹³ Brudiu, 1976.

¹⁴ Pentru reutilizarea amforelor după ce au fost golite de conținutul lor inițial vezi Lawall, 2011, p. 31-32.

¹⁵ Ioniță, 1982, p. 74.

¹⁶ Alexianu, 1988.

¹⁷ Alexianu, 1988, p. 106, fig. 1.

¹⁸ Astfel de situații au fost identificate de către noi în depozitul muzeului “Iulian Antonescu” din Bacău. Amforele sunt șampilate și aparțin tipului Shelov C.

¹⁹ Hânceanu, 2016, p. 172, iar pentru răspândirea amforelor în județul Neamț a se vedea pl. XVII.

²⁰ Vnukov, 1993, p. 212; Vnukov, 2004, p. 415; Arsen'eva, Kassab Tezgôr, Naumenko, 1997, p. 187, 190.

de la Heracleea, din epoca elenistică până în perioada romană²¹.

Lucrarea lui Andrei OPAIȚ, din anul 2011 este prima contribuție de acest fel care beneficiază de o metodologie riguroasă și de o documentare exhaustivă, racordată la cercetarea internațională de profil²². Deși studiul este intitulat *Amforele din spațiul est-carpatic*, sunt discutate doar descoperirile datate începând cu secolul al II-lea îHr până în veacul al II-lea dHr din cetățile getice situate pe Siret. Această limitare cronologică și spațială este dată, probabil, de tematica volumului în care a apărut articolul. În ciuda acestui inconvenient, cercetarea lui A. Opaț are meritul de a fi adunat și discutat toate amforele publicate descoperite în aceste situri. Tot în cadrul acestui articol, în introducere, autorul dezbate stadiul actual al cercetării ceramicii, în general, și a amforelor descoperite pe teritoriul Moldovei, în particular²³.

În volumul redactat de Costin CROITORU²⁴ regăsim un capitol dedicat ceramicii din arealul est-carpatic, din perioada secolelor I îHr – V dHr, amforele fiind tratate într-un capitol separat. La nivelul anului 2011 au fost înregistrate șase tipuri de amfore, din care un tip este inclus în categoria ulcioarelor amforoidale, iar primul tip este împărțit în trei subtipuri (a1–a3). Autorul volumului grupează amforele în funcție de zona de proveniență, după cum urmează: zona pontică, orientală și occidentală²⁵. Avem rezerve doar cu privire la prezența amforelor confecționate în vestul Imperiului. Este discutabilă încadrarea în tipul Keay LII a exemplarului inclus în catalog la numărul 1183 - recipient descoperit într-un mormânt de înhumăție de la Lunca, jud. Galați²⁶. Această piesă poate fi inclusă mai degrabă în categoria amforelor de masă.

Studiul lui Alexandru POPA tratează descoperirile amforice, printre alte tipuri de materiale “romane” originare din hinterlandul provinciilor romane Dacia și Moesia Inferior. Acesta discută, exclusiv, tipurile de amfore Shelov C și D, întrucât “*celelalte tipuri de recipiente grele din această perioadă au jucat un rol mult mai redus în economia acestei regiuni*”²⁷. Deși, într-adevăr, acestea sunt cele mai numeroase în arealul analizat, credem că o astfel de afirmație este eronată, dacă ținem cont de dimensiunile acestor recipiente. Potrivit estimărilor specialiștilor, volumul vaselor respective este cuprins între 3 și 7 litri, diminuându-se în secolul al III-lea dHr²⁸. În această situație, cele 316 amfore identificate de către Al. Popa ca aparținând tipurilor Shelov C și D ar fi putut conține 1580 litri de vin. Chiar dacă această cifră este rezultatul stadiului actual al cercetărilor, fără îndoială, este vorba despre o cantitate extrem de mică de vin care ar fi ajuns la populația din aceste teritorii, ținând cont că amforele în cauză au circulat pe parcursul a două secole. În acest caz, numărul mare de recipiente nu pare să indice

---

²¹ Opaț, 2013, p. 34.

²² Opaț, 2011.

²³ Opaț, 2011, p. 445-446.

²⁴ Croitoru, 2011.

²⁵ Croitoru, 2011, p. 310-320.

²⁶ Croitoru, 2011, p. 318-319. Pentru detalii privind producția și răspândirea tipului de amforă Keay LII vezi Casalini, Crespi, 2010; Casalini, 2014.

²⁷ Popa, 2011, p. 213.

²⁸ Opaț, Paraschiv, 2013, p. 319. Am calculat volumul acestora 316 amfore înmulțind cu 5 litri, ce reprezintă capacitatea medie admisă pentru acest gen de amforă adunând 3+7=10:2=5 litri).

un impact economic sau social semnificativ²⁹. Credem că mai important decât numărul mare al amforelor este capacitatea lor. De exemplu, cele de tip Dressel 24 au un volum care variază între 56–94 de litri³⁰. Astfel că, în medie, un astfel de recipient ar fi putut transporta 75 de litri. Pentru a creiona o imagine realistă asupra rolului economic pe care diferite categorii de amfore l-au avut în această perioadă, trebuie să ținem cont, deopotrivă, de dimensiunile și de numărul lor, în descoperiri³¹. Într-un studiu recent redactat de Andrei OPAIȚ și Dorel PARASCHIV³², care are ca subiect consumul de ulei și vin din mediul rural al cetății Ibida (Slava Rusă), se arată foarte clar că volumul amforelor este mai important decât numărul recipientelor descoperite într-un sit³³. Volumul celor două amfore Zeest 80 aflate în spațiul est-carpatic indică o capacitate de aproximativ 160 de litri de ulei, în timp ce cantitatea de ulei transportată în amforele Dressel 24 similis este de 150 litri.

În aceeași lucrare, Al. Popa face o afirmație care credem că ar fi trebuit însoțită de unele explicații suplimentare: *“Pe parcursul investigațiilor, am putut observa faptul că amforele de tipul „Șelov C” și „Șelov D” au zone de distribuție deosebite. Tipul C apare în număr considerabil în zona Siretului de Mijloc (fig. 8), în timp ce tipul D – la nord de această regiune, mai ales în zona valului de pământ cunoscut sub numele de „troianul Moldovei de Sus””*³⁴. Concentrarea vaselor incluse în tipul Shelov C, cu precădere, în zona Siretului Mijlociu și a celor din tipul Shelov D, la nord de această regiune, în zona Prutului, trebuie explicată prin utilizarea acestora în două medii culturale și cronologice diferite. Primele sunt asociate culturii arheologice de tip Poienești-Vârteșcoiu, iar celelalte sunt în legătură cu vestigiile de tip Sântana de Mureș-Cerneahov³⁵. Amforele de tip Shelov D nu sunt numeroase în cadrul descoperirilor³⁶, iar cele de tipul Shelov F, apar frecvent în necropole și mai puțin în așezări.

Nu înțelegem de ce autorul nu a luat în discuție și ulcioarele amforoidale prezente cu precădere în regiunea aflată la est de Carpați³⁷, precum și alte tipuri de amfore ce apar în așezările dateate în secolele II–III dHr³⁸. Credem că un repertoriu al tuturor amforelor descoperite și, mai important decât acesta, estimarea volumelor diferitelor categorii ar fi fost binevenită, oferind o imagine mult mai pertinentă asupra importurilor

²⁹ Vezi discuții pertinente la Opaîț, 2013, p. 24-25 și nota 16.

³⁰ Opaîț, Paraschiv, 2013, p. 319.

³¹ Opaîț, 2013, p. 24.

³² Opaîț, Paraschiv, 2013.

³³ Opaîț, Paraschiv, 2013, p. 321, astfel în mediul rural al cetății Ibida au fost descoperite șase amfore Dressel 24/Dressel 24 similis, care în litri înseamnă 450.

³⁴ Popa, 2011, p. 211. Nu trebuie exclus ca cele două categorii de amfore, Shelov C și D, să apară, în viitor, împreună, în același sit; relativ recent a fost aflată o epavă în Marea Neagră care transporta vase incluse în atât tipul Shelov C cât și un tip de tranziție spre tipul D (Shelov C/D), deși autorii admit prezența și altor tipuri de amfore. Pentru detalii *Nuțu et alii*, 2016, p. 57.

³⁵ Pentru amforele descoperite în mediul Sântana de Mureș-Cerneahov vezi Magomedov, 2010.

³⁶ Magomedov, 2010, p. 75.

³⁷ Opaîț, 2003; Opaîț, 2013, p. 43-44.

³⁸ Crîșmaru, 1977, p. 130-131, fig. 78/1, 79/1; Pentru tipul Troesmis X vezi Diaconu, Mitrea, 2014, p. 48-49, fig. 2/6.

amforice din acest areal.

Într-o altă lucrare, apărută ulterior, Alexandru POPA discută, într-un capitol separat, amforele din secolele II–III, din spațiul extracarpatic³⁹. Acestea sunt împărțite în amfore importate, de masă și produse local. O astfel de clasificare ne apare potrivită din punct de vedere metodologic, dar remarcăm faptul că lista bibliografică nu conține reperi posteroare anului 2011⁴⁰. Cu această ocazie sunt identificate zece tipuri de amfore, cu opt mai multe decât în articolul precedent, dintre care: un tip de amfore de masă, ulcioare amforoidale și un tip local (tipul Pruteni)⁴¹. Tipul de amforă LRA 2⁴², identificat de autor în Muntenia, la Mătăsaru, aparținând nivelului III₁ de locuire⁴³, considerăm că ar putea fi atribuit, mai potrivit, categoriei **Dressel 24 Similis**⁴⁴. Amforele de tip Scorpan VII/LRA 2 au fost confecționate în zona egeană⁴⁵, către sfârșitul secolului al IV-lea dHr, în forma lor finală⁴⁶. Având în vedere datarea acestei categorii de recipiente nu mai devreme de a doua jumătate a secolului al IV-lea dHr, cât și caracteristicile morfologice și confecționarea tipului Dresel 24 Similis în perioada secolelor II–III dHr și ținând cont de contextul descoperirii, considerăm că exemplarul de la Mătăsaru aparține **tipului Dressel 24 Similis**. Pentru discuții punctuale privind prezența, pe teritoriul Moldovei, și evoluția tipului de amforă Kapitän 2 a se vedea articolul semnat de A. Opaïț⁴⁷.

Același autor a publicat un nou studiu, care tratează problema care ne interesează, în anul 2016⁴⁸. Cel mai probabil, această lucrare reprezintă o traducere a capitolului din volumul precedent apărut, în limba germană, în anul 2015⁴⁹. Din păcate, constatăm aceleași erori de încadrare cronologică și tipologică, dar remarcăm completarea cu încă un titlu a listei bibliografice⁵⁰, cu precizarea că nu sunt citate niciuna din cele două lucrări elaborate anterior⁵¹.

Studiul la care facem referire, la fel ca și cele anterioare, semnate de același specialist, se bazează, exclusiv, pe evaluarea bibliografiei de specialitate (doar a titlurilor apreciate ca fiind relevante⁵²) și nu pe studierea materialele editate sau inedite aflate în colecțiile muzeelor (deși a anunțat din nou) remarcăm absența inexplicabilă a unor

---

³⁹ Popa, 2015, p. 102-118.

⁴⁰ A se vedea lucrarea lui C. Croitoru din 2011 la care autorul nu a avut acces (Croitoru, 2011).

⁴¹ Popa, 2015, p. 102 și urm.

⁴² Popa, 2015, p. 111-112.

⁴³ Bichir, 1984, p. 39, pl. XXXV/11.

⁴⁴ Opaïț, 2007A; Opaïț, Tsaravopoulos, 2011.

⁴⁵ Opaïț, Ionescu, 2016, p. 73.

⁴⁶ Pieri, 2005, p. 86.

⁴⁷ Opaïț, 2013; prezența lor pe teritoriul Moldovei a fost semnalată la Iași, încă din anul 2011; vezi în acest sens Honcu, Minea, 2012, p. 223-224, pl. 4/6; Opaïț, 2017, p. 212, pl. III-12-13.

⁴⁸ Popa, 2016.

⁴⁹ Popa, 2015; vezi pentru exemplificare p. 103-104 și urm.

⁵⁰ Popa, Bordi, 2016.

⁵¹ Popa, 2011, Popa, 2015.

⁵² Popa, 2016, p. 204, vezi și paginile următoare pentru un succint istoric al cercetărilor.

reper bibliografice semnificative, precum lucrarea monografică a lui C. Croitoru⁵³ sau studiul remarcabil al lui A. Opaïț privind producția și consumul de vin în ținuturile dintre Carpați și Marea Neagră în secolele II îHr – III dHr⁵⁴. Ne-a atras atenția discuția cu privire la o categorie particulară de amfore, cele de tip Pruteni. Autorul pune sub semnul întrebării faptul că aceste recipiente au fost produse în situl respectiv, în cuptorul numărul 4⁵⁵. El nu exclude posibilitatea ca acestea să fie utilizate doar ca suport pentru pereții cuptorului ori a bolții acestuia, analizele chimice urmând să confirme acest lucru⁵⁶. Prin amabilitatea domnului Valeriu BUBULICI am avut ocazia de a studia, la fața locului, această categorie de artefacte. Am remarcat numărul mare de fragmente descoperite și stângăcia cu care au fost lucrate, vasele având greutatea aproximativ egală cu volumul lor. De asemenea, la o analiză atentă, nu am observat pe suprafața lor nici un fel de urme de ardere secundară. Suntem de părere că, cel mai probabil, vasele respective au fost confecționate pe plan local, fiind folosite fie pentru a depozita sau transporta cereale sau alt gen de produse, cum ar fi peștele sărat. Ne apare surprinzătoare decizia autorului de a include în catalogul descoperirilor tipurile de amfore Shelov A respectiv B, care aparțin unei perioade anterioare constituirii provinciei Dacia. Prezența lor la răsărit de Carpați s-a realizat înainte de acest eveniment, într-un context istoric și economic diferit⁵⁷.

În urma acestei succinte analize a principalelor lucrări care tratează amforele descoperite în spațiul est-carpatic, din veacurile II–III, nu putem decât să întărim aprecierile recente ale lui A. Opaïț⁵⁸. Acesta deplângea stadiul publicării materialului amforic, precum și faptul că, atunci când a fost prezentat publicului de specialitate, acest demers a fost lipsit de exigențele specifice publicării acestei categorii de materiale arheologice. Chiar și în astfel de situații, frecvent întâlnite, trebuie apreciat efortul autorilor de a se documenta și prezenta materialul în cauza (cu desene corecte, informații ce țin de dimensiunile vasului, pastă etc.), astfel încât acesta să poată fi utilizat de cei interesați de subiect.

Ne îngrijorează, în schimb, modul cum sunt preluate aceste informații în lucrările de sinteză, mai ales cele de dată recentă. De cele mai multe ori aceste identificări și interpretări primare nu sunt filtrate de ochiul specialistului, iar verificarea lor prin consultarea directă a materialelor nu se realizează aproape niciodată. De asemenea, folosirea precară a terminologiei și metodologiei de specialitate este inexplicabilă în condițiile existenței unor resurse bibliografice impresionante, la care accesul este relativ facil.

---

⁵³ Croitoru, 2011.

⁵⁴ Opaïț, 2013. Chiar dacă nu împărtășim unele opinii ale lui A. Opaïț, articolul citat este unul de referință în ceea ce privește problematică vizată. Pentru prezența câtorva tipuri de amfore în spațiul cuprins între râurile Siret și Prut vezi la: Croitoru, 2009; Hânceanu, 2010; Hânceanu, 2016; Hânceanu, 2016a; Honcu, Minea, 2012; Honcu, Enea, Boghean, 2017, Opaïț 2017.

⁵⁵ Vezi și opinia autorilor descoperirilor de la Pruteni (Vornic *et alii*, 2007).

⁵⁶ Popa, 2016, p. 216.

⁵⁷ Analiza amforelor de tip Shelov A și B, de pe teritoriul Moldovei, a fost efectuată de către A. Opaïț atunci când a discutat amforele descoperite în davele geto-dacice de pe Siret (Opaïț, 2011, p. 455-457).

⁵⁸ Opaïț, 2011, p. 445; Opaïț, 2013, p. 22.

BIBLIOGRAFIE

- Alexianu, 1988 Marius ALEXIANU, *Răspândirea amforelor cu inscripții în teritoriul dacic liber din estul României*, În: *Arheologia Moldovei*, XII, Iași, 1988, p. 105-116.
- Arsen'eva, Kassab Tezgôr, Naumenko, 1997 Tat'jana ARSEN'EVA, Dominique KASSAB TEZGÔR, Svetlana NAUMENKO, *Un depotoir d'atelier d'amphores a pate claire. Commerce entre Heraclee du Pont et Tanaïs a l'epoque romaine*, În: *Anatolia Antiqua*, V, 1997, p. 187-198.
- Bichir, 1973 Gheorghe BICHIR, *Cultura carpică*, Biblioteca de arheologie, 20, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, 413 pg.
- Bichir, 1984 Gheorghe BICHIR, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Biblioteca de arheologie, 43, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 176 pg.
- Brudiu, 1976 Mihalache BRUDIU, *O amforă cu ulei de măsline din sec. II-III e.n. descoperită la Schela jud. Galați*, În: *Muzeul Național*, III, București, 1976, p. 159-163.
- Casalini, Crespi, 2010 Marta CASALINI, Milena CRESPI, *Anfore tardoantice di piccole dimensioni a fondo piatto dalle pendici nord-orientali del Palatino. Nuovi dati alla luce di un riesame tipologico e petrografico*, În: *Rei Cretaria Romanae Fautorum Acta*, 41, 2010, p. 1-11.
- Casalini, 2014 Marta CASALINI, *Anfore di piccole dimensioni a fondo piatto dell'Italia Meridionale e della Sicilia. Alcune riflessioni a partire dalla documentazione romana*, În: *Rei Cretaria Romanae Fautorum Acta*, 43, 2014, p. 271-278.
- Ciubotaru, 2014 Paul CIUBOTARU, *Anfore descoperite întâmplător, aflate în colecția Muzeului de Istorie „Teodor Cincu” - Tecuci*, În: *Danubius*, XXXII, Galați, 2014, p. 71-87.
- Ciubotaru, Ilie, 2013 Paul CIUBOTARU, Costel ILIE, *Așezarea Sântana de Mureș-Cerneașchov de la Negrițești (jud. Galați) (I)*, În: *Acta Musei Tutovensius*, VIII, Bârlad, 2013, p. 30-46.
- Crîșmaru, 1977 Aristotel CRÎȘMARU, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Muzeul Județean de istorie Botoșani, [Botoșani, 1977], 191 pg., 90 pl.
- Croitoru, 2009 Costin CROITORU, *Amfore cu „corpul în formă de burduf” descoperite în mediul Sântana dintre Carpați și Prut*, În: *Acta Musei Tutovensius*, IV, Bârlad, 2009, p. 29-43.
- Croitoru, 2011 Costin CROITORU, *Roman discoveries in the East Carpathian Barbaricum (1st century B.C. – 5th century A.D.)*, Brăila Museum, Istros Publishing House, Brăila, 2011, 625 pg., ISBN 9731871772, 9789731871776.
- Croitoru, 2016 Costin CROITORU, *Valea Mărului. Contribuții arheologice și documentare*, I, Ed. Istros a Muzeului Brăilei “Carol I”, Brăila, 2016, 284 pg., ISBN 978-606-654-201-2.
- Diaconu, Mitrea, 2014 Vasile DIACONU, Ioan MITREA, *Mărturii arheologice provenite din două așezări ale dacilor liberi aflate în zona subcarpatică a Neamțului*,

- În: *Cercetări Istorice*, SN, XXXIII, Iași, 2014, p. 43-55.
- Glodariu, 1974 Ioan GLODARIU, ***Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană***, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974, 396 pg.
- Hânceanu, 2010 George Dan HÂNCEANU, *Obiecte romane în situl dacic de la Roșiori Neamț*, În: *Carpica*, XXXIX, Bacău, 2010, p. 32-65.
- Hânceanu, 2016 George Dan HÂNCEANU, *Roman Imports in the Settlement of the Free Dacians at Roșiori (Neamț County)*, În: Vitalie BÂRCĂ (ed), ***Orbis Romanus and Barbaricum. The Barbarians around the province of Dacia and their relations with the Roman Empire***, Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum, 1, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2016, 366 pg., ISBN 978-606-543-755-5; p. 169-202.
- Hânceanu, 2016 George Dan HÂNCEANU, *O locuință cu fragmente de amfore romane din așezarea dacilor liberi de la Roșiori - Neamț*, În: Bogdan CIUPERCĂ (ed), ***Arheologia Mileniului I p. Chr.***, vol. V: ***Identități și schimburi culturale în mileniul I p. Chr.***, Consiliul Județean Prahova, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ed. Istros, Brăila, 2016, 344 pg., ISBN 978-973-654-207-4; p. 61-88.
- Honcu, Minea, 2012 Ștefan HONCU, Bogdan MINEA, *Descoperiri de epocă romană pe teritoriul orașului Iași*, În: *Arheologia Moldovei*, XXXV, 2012, p. 221-231.
- Honcu, Enea, Boghian, 2017 Ștefan HONCU, Sergiu-Constantin ENEA, Dumitru BOGHIAN, *Amfore romane aflate în colecția muzeului școlar al Liceului Teoretic „Ion Neculce” din Târgu Frumos (jud. Iași)*, În: *Arheologia Moldovei*, XL, 2017, p. 259-266.
- Ioniță, 1982 Ion IONIȚĂ, ***Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II-IV e.n.***, Ed. Junimea, Iași, 1982, 126 pg, 39 fig.
- Lawall, 2011 Mark L. LAWALL, *Socio-Economic Conditions and the Contents of Amphorae*, În: Chavdar TZOCHEV, Totko STOYANOV, Anelia BOZKOVA (eds), ***PATABS II: Production and Trade of Amphorae in the Black Sea: Acts of the International Round Table held in Kiten, Nessebar and Sredetz, September 26-30, 2007***, Bulgarian Academy of Sciences, National Archaeological Institute with Museum, St. Kliment Ohridski University of Sofia, Sofia, 2011, 318 + XXIII pg., ISBN 978-954-9472-04-2; p. 23-33.
- Magomedov, 2010 Boris MAGOMEDOV, *Roman amphorae in the context of the Chernyakhov Culture*, În: Dominique KASSAB TEZGÖR, Nino INAISHVILE (eds), ***PATABS I: Production and Trade of Amphorae in the Black Sea: Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006***, Varia Anatolica, XXI, Institut français d'études anatoliennes Georges-Dumézil – Istanbul De Boccard, Vol. I, Paris, 2010, 292 pg., ISBN 2906053988, 978-2906053984; p. 75-79, pl. 6, 5-6, pl. 40-43.
- Nuțu et alii, 2016 George NUȚU, Bernd Irmfried PÄFFGEN, Tobias PFLEDERER, Max FIEDERLING, Maximilian AHL. *Epava Rusu*, În: ***Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2016***, A LI-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Muzeul Național de Istorie a României, București, 24–27 Mai 2017, Ministerul Culturii și Identității Naționale, Institutul Național al Patrimoniului, Direcția Patrimoniu Cultural, Comisia Națională de Arheologie, Muzeul Național de Istorie a României, 2017,

- 244 pg., ISSN 2343 – 919X; p. 56-58.
- Opaiț, 2003 Andrei OPAIȚ, *Table amphora versus Table pitcher in the Roman Dobrudja*, În: *Rei Cretariae Romanae Favtorum Acta*, 38, 2003, p. 215-218.
- Opaiț, 2007 Andrei OPAIȚ, *From DR 24 to LR 2?*, În: Michel BONIFAY, Jean-Christophe TRÉGLIA (eds), **LRCW 2. Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the mediterranean: Archaeology and archaeometry**, II vols, BAR International Series, 1662 (II), 2010, 866 pg., ISBN 978 1 4073 0098 6; p. 627-643.
- Opaiț, 2011 Andrei OPAIȚ, *Amforele din spațiul est-carpatic*: În: Silviu SANIE, Tamilya MARIN (eds) **Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a.Chr. - II p.Chr.)**, Ed. Universității “Alexandru Ioan Cuza” Iași, vol. I, Iași, 2011, ISBN 978-973-640-688-1; p. 445-472.
- Opaiț, 2013 Andrei OPAIȚ, *Producția și consumul de vin în ținuturile dintre Carpați și Marea Neagră (secolele II a.Chr. – III p.Chr.): Unele considerații*, În: *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*, tomul 64, nr. 1-2, București, 2013, p. 21-65.
- Opaiț, 2013a Andrei OPAIȚ, *On the origin and evolution of Kapitän II amphora type*, În: *PER TERRAM PER MARE. Production and Transport of Roman Amphorae in the Eastern Mediterranean* (sub tipar).
- Opaiț, 2017 Andrei OPAIȚ, *Amforele descoperite în necropolele de la Braniște și Tîrzia*, În: *Arheologia Moldovei*, 40, Iași, p. 209-223.
- Opaiț, Ionescu, 2016 Andrei OPAIȚ, Mihai IONESCU, *Contributions to the economic life of the city of Callatis in light of new ceramic finds (2nd – 6th centuries AD)*, În: *Arheologia Moldovei*, XXXIX, 2016, Iași, p. 57-112.
- Opaiț, Paraschiv, 2013 Andrei OPAIȚ, Dorel PARASCHIV, *On the Wine, Olive Oil and Fish Supply of the Countryside in Roman Dobrudja (1st-3rd Centuries AD)*, În: Livia BUZOIANU, Pierre DUPONT, Vasilica LUNGU (eds), **PATABS III: Production and Trade of Amphorae in the Black Sea (Production et commerce amphoriques en Mer Noire). Actes de la Table Ronde internationale de Constanța, 6-10 october 2009**, Pontica, XLVI, Suppl. 2, Constanța, 2013, 401 pg.; p. 317-333.
- Opaiț, Tsaravopoulos, 2011 Andrei OPAIȚ, Aris TSARAVOPOULOS, *Amphorae of Dressel 24 Similis type in the Central Aegean Area (Chios–Erythrai–Kyme)*, În: *The Annual of the British School at Athens*, 106(1), 2011, p. 275-323.
- Pieri, 2005 Dominique PIERI, **Le commerce du vin oriental à l'époque byzantine (V^e-VIIe siècles). Le témoignage des amphores en Gaule**, Bibliothèque Archéologique et Historique, 174, Institut Français d'Archéologie du Proche-Orient, Beyrouth, 329 pg., ISBN 2-912738-30-X.
- Popa, 2011 Alexandru POPA, „Importuri” provincial-romane și romanizare în hinterlandul provinciilor romane Dacia și Moesia Inferior, În: Alexander RUBEL (coord.), **Romanizarea. Impunere și adeviziune în Imperiul Roman**, Ed. Univ. “Al. I. Cuza” Iași, [Iași 2011], 321 pg., ISBN 978-973-640-647-8; p. 201-221.
- Popa, 2015 Alexandru POPA, **Untersuchungen Zu Den Römisch-Barbarischen Kontakten Östlich Der Römischen Provinz Dacia**, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, 279 pg., 130 fig., 58 pl., ISBN 978-3-7749-3884-7.
- Popa, 2016 Alexandru POPA, *Roman Amphorae beyond the frontiers of the Roman provinces of Dacia and Moesia Inferior*, În: Vitalie BÂRCĂ (ed), **Orbis**

- Romanus and Barbaricum. The Barbarians around the province of Dacia and their relations with the Roman Empire***, Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum, 1, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2016, 366 pg., ISBN 978-606-543-755-5; p. 203-242.
- Popa, Bordi, 2016 Alexandru POPA, Zsigmond Lóránd BORDI, ***Studii asupra granițelor romane din Dacia. Fortificația de la Comolău***, Studii și cercetări asupra frontierelor Imperiului Roman de pe teritoriul României, 1, Comisia Națională Limes, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016, 216 pg. ISBN 978-606-543-757-9.
- Popilian, 1976 Gheorghe POPILIAN, ***Ceramica romană din Oltenia***, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, 330 pg.
- Robinson, 1959 Henry S. ROBINSON, ***The Athenian Agora***, Vol. V: ***Pottery of the Roman Period. Chronology***, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1959, xiv + 149 pgs., 76 pl.
- Sanie, 1981 Silviu SANIE, ***Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei. Secolele II î.e.n. – III e.n.***, Ed. Junimea, Iași, 1981, 264 pg.
- Teodor, 2015 Dan Gh. TEODOR, ***Dodești-Vaslui. O așezare din epoca migrațiilor***, Indice general de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2015, 158 pg., 66 fig., ISBN 9789731522975.
- Ursachi, 1978 Vasile URSACHI, ***Elemente și influențe romane la est de Carpați în secolele II-III e.n.***, În: *Hierasus* 1, Botoșani, 1978, p. 147-185.
- Vnukov, 1993 Sergej Jur'evič VNUKOV, ***Новые типы позднепосккй амфорной тары (New types of the late Synop amphorae)***, În: *Российская Археология*, 3, Москва, p. 204-213.
- Vnukov, 2004 Sergej Jur'evič VNUKOV, ***Pan-Roman Amphora Types Produced in the Black Sea Region***, În: Jonas EIRING, John LUND (eds), ***Transport amphorae and trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the international colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002***, Monographs of the Danish Institute at Athens, 5, Aarhus University Press, Aarhus, 2004, 539 pg., ISBN 87 7934 118 7; p. 407-415.
- Vornic et alii, 2007 Vlad VORNIC, Nicolae TELNOV, Valeriu BUBULICI, Larisa CIOBANU, ***Pruteni. Un centru de olărit dacic de epocă romană (cercetările arheologice din 2001 și 2003)***, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 2007, 247 pg., ISBN 978-9975-9519-9-9.
- Zeest, 1960 Iraida Borisovna ZEEEST, ***Keramicheskaya tara Bospora***, Izd-vo Akademii nauk SSSR, MIA, 83, Moscow, 1960, 178 pg